

BÖLÜM 7

TARİHSEL SÜREÇTE ENGELLİLERİN SPORA KATILIMLARINDA YAŞANAN DEĞİŞİMİ ANLAMAK

Fatih MİRZE¹

GİRİŞ

Engellilerin kendilerini tanımlamaları ve kim oldukları, yaşadıkları toplumun onlara biçtiği değer ile ilişkilidir (Devlieger, 2005). Yaşadıkları toplumla girdikleri etkileşim sonucunda engellilere atfedilen toplumsal ve kültürel anlam, hem bireyin hem de toplumun engellilik anlayışını yansıtır. Yaşanılan topluma ve döneme göre değişiklik gösterebilen bu anlayış, engellilerin sosyal konumu ve kültürel tanımlanmasında önemli bir rol oynar (Burcu, 2011). Toplumsal kültürün bir parçası olarak varlığını sürdüren, zamanın ruhundan ve değişen dünya koşullarından etkilenecek sürekli değişen spor kurumu da, engellilere yönelik tutum ve algılar hakkında bize bilgi sunar (DePauw, 1997). Gerek izleyici gerekse aktif olarak toplumun önemli bir kesiminin ilgi ve katılım gösterdiği spor, oluşan sosyal sınıfların, toplumsal düzen ve davranışların neticesinde ortaya çıkan kültürün işleyişini yansıtır. Hem kapitalist tüketim ekonomisinin hem de siyasal iktidarların kendisinden vazgeçemediği bir özelliğe sahip olan ve toplumsal yaşantımız içindeki yeri ve önemi her geçen gün artan spor (Talmiciler ve Koca, 2020), toplumun ve kültürün neye benzediği hakkında bize önemli bilgiler sunar (Nixon, 2015).

Tarih boyunca spora yüklenen anlam ve toplumun engelli bireylere yönelik algı ve tutumları engellilerin spora katılım şekillerini etkilemiş ve uzunca bir süre onları yapısal, siyasal, ekonomik nedenler ve çeşitli klişelerle spordan uzak tutmuştur (Nixon, 2015). Engellilerin spor alanları ile olan ilişkisi ancak

¹ Öğr. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi Varto Meslek Yüksekokulu, fatih.mirze@alparslan.edu.tr

prensiplerine uygun görülmedikleri için spordan uzak tutulan engelli bireyler, Modern Olimpiyat Oyunlarına da aynı gerekçelerle dâhil edilmemişlerdir. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarından itibaren spor alanlarında görülmeye başlanan engelli bireyler, engelli sporcu unvanını ancak 1960'lardan itibaren elde etmeye başlamıştır. 1990'lardan itibaren elit sporcu olmak için çabalayan engelli sporcuların, bu unvanı elde etseler dahi uluslararası organizasyonlarda tipik gelişim gösteren sporcularla bir arada yarışmalara katılımlarının hala sorgulanmaya devam ettiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akdoğan R. Ülker Tümlü G. Engelli Ruh Sağlığı ve İlişkili Kavramlar. Akdoğan R (ed.) *Engellilerde Ruh Sağlığı içinde* (3-21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını; 2018. p. 3-21.
- Ballas J, Buultjens M, Murphy G, et al. Elite-level athletes with physical impairments: *Barriers and facilitators to sport participation*. *Disability & society*, 2022; 37(6): 1018-1037.
- Berghs M, Atkin K, Hatton C, et al. Do disabled people need a stronger social model: a social model of human rights?. *Disability & Society*, 2019; 34(7-8): 1034-1039.
- Blauwet C, Willick S. E. The Paralympic Movement: using sports to promote health, disability rights, and social integration for athletes with disabilities. *Pm&r*, 2012; 4(11): 851-856.
- Burcu E. Türkiye'deki engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamalar: Ankara örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2011; 28(1): 37-54.
- Chatziefstathiou D. *Paradoxes and contestations of Olympism in the history of the modern Olympic Movement*. *Sport in Society*. 2011; 14(03): 332-344.
- Çetin B. I. Antik Çağ'dan Sanayi Devrimi'ne Batı Dünyasında Engellilik Tarihi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016; 19(36): 167-184.
- Degener T. Disability in a Human Rights Context. *Laws*, 2016; 5(35): 1-24. doi:10.3390/laws5030035.
- De Léséleuc E, Issanchou D. Sport and disability: Pistorius does not fit with the categories. *International Review of Sociology*. 2016; 26(3): 513-528.
- DePauw K. *Disability sport: Historical context*. In *Disability and youth sport*. 2009, Routledge: (pp.23-35).
- DePauw K. P. Gavron S. J. Disability sport. *Human Kinetics*. 2005.
- DePauw K. P. *The (In) visibility of disability: Cultural contexts and "sporting bodies"*. *Quest*. 1997; 49(4): 416-430.
- Devlieger P. J. Generating a cultural model of disability. In 19th Congress of the *European Federation of Associations of Teachers of the Deaf (FEAPDA)*. 2005. (pp. 14-16).
- Doll-Tepper G. International developments in sport for persons with disability. Special Issue of *Journal of Brazilian society of adapted motor activity*. ISAPA. 2007. 12, (pp. 7-13).
- Doğan M. Çavuşoğlu T. Engelli Bireylerin Yasal Haklarının Tarihsel ve Toplumsal Temelleri. Gürgür H (ed.) *Engelli Mevzuatı ve Meslek Etiği içinde*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını; 2019. p. 33-50.
- Eichberg H. Disabled people in play. *Toward an existential and differential phenomenology of moving with dis-ease*. *Physical Culture and Sport*. 2015; 65(1): 14-23.
- Erol Karaca Z. Engellilik Modelleri Çerçevesinde Engelliliği Anlamak. Babacan H (ed.) *İktisadi, İdari Ve Sosyal Bilimler. Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler 3 içinde*. Isparta: Ce-

- tinje, Montenegro; 2021. p. 286-311.
- Gérard Simon. The paralympic movement from 1944 to 2016 : a processual analysis of *institutional creation, maintenance and change*. Université catholique de Louvain. Prom. : Zintz, Thierry; 2016; p. 1-226 <http://hdl.handle.net/2078.1/176677>.
- Hogan A. J. *Social and medical models of disability and mental health: evolution and renewal*. CMAJ, 2019; 191(1): p. E16-E18.
- Holt R. *Women, men and sport in France, c. 1870-1914: an introductory survey*. Journal of Sport History. 1991; 18(1): 121-134.
- IOC. International olympic committee. Celebrating Pierre de Coubertin: the French genius of sport who founded the modern Olympic Games 2022.(16/11/2022 tarihinde <https://olympics.com/ioc/news/celebrating-pierre-de-coubertin-the-french-genius-of-sport-who-founded-the-modern-olympic-games> adresinden ulaşılmıştır).
- IPC. International Paralympic Committee Classification 2022. (08/11/2022 tarihinde <https://www.paralympic.org/classification/faq> adresinden ulaşılmıştır).
- Kolotouchkina O, Llorente-Barroso C, García-Guardia M. L, et al. *Disability, sport, and television: Media visibility and representation of Paralympic Games in news programs*. Sustainability, 2020; 13(1): 256. <https://doi.org/10.3390/su13010256>
- Lantz E, Marcellini A. Sports games for people with intellectual disabilities. *Institutional analysis of an unusual international configuration*. Sport in Society, 2018; 21(4): 635-648.
- Lenskyj H. J. Women's Olympics: Protest, strategy or both?. In Sport, protest and globalisation. 2016, Palgrave Macmillan, London. (pp. 35p50).
- Lundquist Wanneberg P. *Gymnastics as remedy: a study of nineteenth century Swedish Medical Gymnastics*. Athens Journal of Sports, 2018; 5(1): 33-52.
- Marcellini A, Vidal M, Ferez S, et al. La chose la plus rapide sans jambes. *Politix*,2010; 23(2): 139-165.
- Marcellini A. The extraordinary development of sport for people with dis/abilities. What does it all mean?. *Alter*, 2018; 12(2): 94-104.
- Mauerberg-deCastro E, Campbell D. F, Tavares C. P. The global reality of the Paralympic Movement: Challenges and opportunities in disability sports. *Motriz: Revista de Educação Física*, 2016; 22(3); 111-123.
- McNamee M. J. *Paralympism, Paralympic values and disability sport: a conceptual and ethical critique*. Disability and Rehabilitation,2017; 39(2): 201-209.
- Memiş U. A. Yıldırım İ. Batı Kültürlerinde Kadınların Spora Katılımlarının Tarihsel Gelişimi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 2011; 16(3): 17-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gbesbd/issue/28052/305080>
- Munyi C. W. Past and present perceptions towards disability: A historical perspective. *Disability studies quarterly*, 2012; 32(2). DOI: 10.18061/dsq.v32i2.3197
- Nixon II H. *Sport in a changing world*. 2nd Edition: Routledge; 2015.
- Peers D. (Dis) empowering Paralympic histories: absent athletes and disabling discourses. *Disability & Society*, 2009; 24(5): 653-665.
- Retief M, Letšosa R. *Models of disability: A brief overview*. HTS Teologiese Studies/Theological Studies, 2018; 74(1): 1-8.
- Rum L, Sten O, Vendrame E, et al. Wearable sensors in sports for persons with disability: a systematic review. *Sensors*, 2021; 21(5): 1858. <https://doi.org/10.3390/s21051858>
- Subaşıoğlu F, Fenge Z. Z. A. Dünyada ve Türkiye'de Fiziksel Engellilik: Zaman Çizelgesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020; 11(2): 97-109.
- Şahin Ş, Aksoy V. Engellilere Yönelik Sunulan Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetlerinin Tarihçesi: Dünya ve Türkiye. Diken İ.H. (ed.) *Bakıma Gereklinimi Olan Engelli Bireyler I içinde*. Es-

- kişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını; 2018. p. 23-33.
- Talimciler A, Koca C, Spor Sosyolojisi I. Koca C (ed.) Sporda Psikososyal Alanlar I içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını; 2020. p.37-57.
- Tekin A, Tekin G, Antik Yunan Dönemi: Spor Ve Antik Olimpiyat Oyunları. Tarih Okulu Dergisi (TOD). 2014; 7(18); 121-140.
- Terlemez M, Modern Sporun Sosyolojik ve Tarihsel Temelleri. Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi. 2022; 2 (1): 16-25.
- Thorpe H, Wheaton B, 'Generation X Games', action sports and the Olympic movement: Understanding the cultural politics of incorporation. *Sociology*, 2011; 45(5): 830-847.
- TMPK. Türkiye Milli Paralimpik Komitesi. Olimpik Hareketin Tarihçesi 2022. (19/11/2022 tarihinde http://www.tmpk.org.tr/kurulusu/?doing_wp_cron=1668873487.9482860565185546875000 adresinden ulaşılmıştır).
- WHO. *World Health Organization*. Disability and health 2022. (19/11/2022 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> adresinden ulaşılmıştır).
- Wilson PE, Clayton GH, Sports and disability. *Pm&r*, 2010; 2(3): S46-S54.
- Winnick JP. *Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor*. (Ferda Gürsel, Çev. Ed.). İstanbul: Ekin Kitap; 2017.
- Yıldıran İ, Şinoforoğlu O. T. Spor Tarihi I. Koca C (ed.) Sporda Psikososyal Alanlar I. içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını; 2020. p. 3-26.
- Yıldıran İ. Antikiteden Moderniteye Olimpiyat Oyunları: İdealler ve Gerçekler, Hece (Batı medeniyeti Özel Sayısı), 2014; 18(210-212): 555-570.
- Yılmaz A, Mirze F, Kırımoglu H. *Engelli Bireylerin İhtiyaçlarına Yönelik İşletmecilik Anlayışı*. Ilkım M, Beltekin E, (ed.) Sporda Yeni Akademikçalışmalar-5 içinde. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2020. p. 9-39.